

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет**

В. М. ВАСИЛЮК

ОСНОВИ ФУТБОЛУ

Навчально-методичний посібник

Рівне – 2014

УДК 796.332/.333
ББК 74.267.5я73+75.578я73
В19

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ № 1/11-4067 від 24.03.2014 р.)*

Затверджено
вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету.
(Протокол №2 від 27 вересня 2013 р.)

Рецензенти:

Г. А. Єдинак – доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор Львівського державного університету фізичної культури;

В. М. Шамардін – доктор наук з фізичного виховання та спорту, технічний директор федерації футболу України, Заслужений тренер України;

Б. А. Виноградський – доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор Львівського державного університету фізичної культури;

О. О. Ярмошук – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Василюк В.М. Основи футболу. Навчально-методичний посібник. - Рівне: О. Зень, 2014. – 264 с.

ISBN 978-617-601-078-4

У навчально-методичному посібнику подано історичні та наукові відомості про витоки та етапи розвитку футболу з використанням новітніх, науково-практичних досягнень, викладено основи техніки і тактики гри у футбол та методику навчання.

Адресовано студентам вищих навчальних закладів, викладачам фізичної культури та тренерам. Зміст підручника дозволяє рекомендувати його для використання у навчальному процесі майбутніх фахівців з фізичного виховання, спорту і здоров'я людини.

© Василюк В.М., 2014

© Рівненський державний

гуманітарний університет, 2014

ISBN 978-617-601-078-4

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ГРИ ФУТБОЛ	6
1.1. Історія виникнення та розвитку футболу в Україні	9
1.2. Розвиток футболу на Рівненщині	21
РОЗДІЛ 2. ТЕХНІКА ГРИ У ФУТБОЛ	26
2.1. Характеристика ігрової діяльності футболістів	26
2.2. Класифікація техніки футболу	27
2.3. Техніка ударів по м'ячу	28
2.4. Вкидання м'яча з-за бокової лінії	78
2.5. Зупинки м'яча	80
2.6. Ведення м'яча	98
2.7. Обведення	104
2.8. Обманні рухи (фінти)	104
2.9. Відбір м'яча	112
2.10. Техніка гри воротаря	115
РОЗДІЛ 3. ТАКТИКА ГРИ У ФУТБОЛ	127
3.1. Загальні поняття тактики	127
3.2. Функції гравців	138
3.3. Тактика захисту	147
3.4. Тактика нападу	154
3.5. Тактичні схеми побудови гри у футболі	186
РОЗДІЛ 4. ВИТЯГ З ПРАВИЛ ГРИ У ФУТБОЛ	200
СПИСОК ФУТБОЛЬНИХ ТЕРМІНІВ	219
ЛІТЕРАТУРА	230
ДОДАТКИ	233

ВСТУП

Безсумнівно, багато хто з вас не раз пробував власні сили в маленьких футбольних поєдинках у дворі, у школі, в оздоровчих таборах. Дзвінких, не затихаючих деколи допізна, що закінчувалися часто з двозначним рахунком, завжди радісних і неповторних. Футбол – гра багатогранна, приваблива та особливо популярна для людей різного віку і професій. Спостерігаючи за діями футболістів з трибун стадіонів, ми захоплюємося красою і розмахом цієї гри. Беручи участь у футбольному матчі, ми отримуємо задоволення від напруженої боротьби між суперниками, від уміння приборкувати м'яч, від вдалої взаємодії з партнерами.

Футбол – це завжди таємниця, завжди загадка. Ніколи не можна сказати заздалегідь, як складеться той або інший матч, хто вийде переможцем у тих або інших турнірах. Нерідко буває, що, програвши, здавалося, безнадійну зустріч, команда раптом на останніх хвилинах матчу вириває перемогу у суперника. І навпаки, начебто слабка команда, команда-аутсайдер, проявивши на футбольному полі неабиякі зусилля, здобуває перемогу. За ці постійні сюрпризи, за неповторність і люблять футбол, гру, в основі якої – майстерність футболістів, їх імпровізація, зіграність, вміння до кінця боротися за перемогу.

Однак і цим не обмежується характеристика цієї гри. Футбол – універсальна гра. Систематичні заняття школярів та молоді футболом чинять всебічний позитивний вплив на організм людини. В процесі тренувань та ігор у тих, хто займається футболом вдосконалюється функціональна діяльність організму, забезпечується правильний фізичний розвиток, формуються такі позитивні навички і риси характеру, як почуття відповідальності, колективізм, сміливість, взаємодопомога тощо.

Футбол – одна з найбільш популярних і масових колективних спортивних ігор. Футболом в Україні займається понад 2 млн. чоловік. Колективний характер футбольної діяльності зумовлює прояв гравцями своїх кращих морально-вольових якостей: відповідальності і дисциплінованості, поваги до партнерів і суперника, взаємодопомоги, сміливості і рішучості, наполегливості та ініціативності.

Сучасний футбол – це яскраве видовище, в якому органічно поєднуються висока виконавська майстерність футболістів і безкомпроміс-

на «чоловіча» боротьба на кожній ділянці футбольного поля, фізична досконалість гравців та висока емоційність у багатьох мільйонів вболівальників.

Елементи футболу, завдяки різноманітним проявам фізичних якостей тактичного мислення, часто використовуються в інших видах спорту (і не тільки в ігрових) як додатковий засіб підготовки.

Футбол широко використовується в різних ланках системи фізичного виховання підростаючого покоління та студентської молоді.

У загальноосвітніх школах, в ліцеях, в коледжах та технікумах діти і підлітки активно займаються в секціях з футболу.

Підготовка кваліфікованих футболістів проводиться в секціях з футболу колективів фізичної культури, ДЮСШ, СДЮШОРах, спортінтернатах, футбольних академіях.

Футбол широко використовується як основний засіб фізкультурно-оздоровчої роботи в різних місцях відпочинку, парках, походах, на пляжах, у будинках відпочинку та санаторіях, дитячих оздоровчих таборах.

Футбол як навчальний предмет включено до програми фізичної культури у загальноосвітніх школах та вищих навчальних закладах України у вигляді факультативних занять та окремої навчальної дисципліни.

РОЗДІЛ 1 ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ГРИ ФУТБОЛ

Не існує єдиної думки щодо походження перших ігор з м'ячем, де м'яч відбивали ногами. За китайськими легендами, футбол винайшов Жовтий імператор Хуанді близько 5 тисяч років тому. Також існують думки, що китайську гру «куджу» могли вигадати за часів Цинь Ші Хуанді або Ву Ді з династії Хань. Достеменно відомо, що вже у період династії Сун існували майже закриті клуби «куджу», до яких було дуже важко потрапити. В античні часи подібні ігри були в різних країнах: в Єгипті, в Японії – «кемарі», ймовірно, різновид «куджу», який привезли з Китаю у 600 роки н. е. В античній Греції грали в «епіскірос», а в давньому Римі існувала гра «гарпастум», але там дозволялось брати м'яч у руки і використовувати силові методи боротьби, тому така гра була дещо схожа на регбі. В період Середньовіччя у Франції грали в «ля суль» (*ля шуль*) м'ячем, набитим з середини ганчір'ям. В італійських містах Флоренція та Падуя популярним було «кальчо» – жорстка гра, де можна було використовувати для відбивання м'яча як руки так і ноги, яка часто завершувалася травмами учасників. В італійській мові сучасний футбол зберіг стару назву і називається італ. «*calcio*». Відомо, що ще в 1580 році граф Верніо (Джованні де Барді) видав правила «кальчо».

У 1313 і 1314 роках вийшли укази англійського короля Едуарда II, які забороняли в Лондоні неконтрольовану небезпечну гру, що збирала величезну кількість людей і закінчувалася численними пошкодженнями. Загалом, до 1667 року, в Англії вийшло понад 30 королівських указів, які, в тому чи іншому вигляді, забороняли гру у футбол. Футбол (англ. *football*) ставав дедалі популярнішим у Британії, де футболістом був, зокрема, і англійський король Генріх VIII. Існує думка, що ігри з м'ячем в середні віки були відомі також і в країнах Африки та Південної Америки, але там вони мали релігійно-культовий характер. Отож фахівці та більшість істориків вважають, що футбол постав на традиціях ігор з м'ячами, якими користувалися за давніх часів та в Середньовіччі, а батьківщиною його безперечно є Англія.

У першій половині XIX ст. «футбол натовпу» вже мав два різновиди:

- гра з м'ячем тільки ногами (футбол);
- гра з м'ячем руками та ногами (регбі).

Останній здобув назву від міста Регбі, в коледжі якого ця гра культивувався. Якщо в цьому місті грали руками і ногами, то в містечку Херроу – тільки ногами. Шанувальники одного способу гри домоглися, щоб м'яч був овальної форми, а іншого – щоб м'яч був круглий.

Велику популярність футбол мав серед учнівської молоді та студентства. Вже на початку XIX ст. він був включений до навчальних програм шкіл де проводились змагання. Деяко пізніше почали створюватися футбольні клуби. Перший – «Форест клуб» – з'явився у 1859 р. у містечку Єпінг, поблизу Лондона. Найстарішими вважаються також клуби «Барнс», «Блек-хед», «Кристал Палас», «Кільбурн», «Крузейдер» тощо.

У 1823 р. гравцям було дозволено бігти з м'ячем. Саме тоді було покладено початок розвитку сучасних правил футболу та регбі, історія яких на той час тісно перепліталась. Оскільки у кожній місцевості існували свої правила, то, певна річ, під час матчів постійно виникали непорозуміння. Це змусило представників усіх створених до того часу клубів зібратися в 1863 р. у Лондоні, щоб розробити єдині правила гри. Однак, на той час досягти згоди не вдалося, проте було створено Англійську футбольну асоціацію та ухвалені перші правила гри, які склались з 13 пунктів. В правилах було передбачено чисельний склад команд, розміри футбольного майданчика та воріт, гравцям заборонялося грати руками в межах штрафного майданчика (за винятком воротаря). У перші правила постійно вносилися доповнення, поправки, нові параграфи. Однак в основному вони збереглися до наших днів. Створення Футбольної асоціації сприяло переходу від стихійного до організованого футболу.

На другому засіданні Футбольної асоціації, **6 грудня 1863 р.**, було вирішено вважати футбол і регбі різними видами спорту. Це і є офіційна дата народження сучасного футболу.

Переворот у тактику футболу внесли дві команди міста Глазго. Гравцями цих команд, у 1870 р., вперше в історії було застосовано під час гри передачу м'яча. З того часу футбол став вважатися командною грою. На жаль, прізвище футболіста, який вперше здійснив передачу м'яча, невідоме. Цей гравець, власне, і дав поштовх для розвитку і подальшого вдосконалення сучасної тактики гри.

Ігри на Кубок Англії проводяться з 1871 р. Вони і нині надзвичайно популярні у глядачів. У 1873 р. було проведено перший Міжнародний матч між командами Англії і Шотландії.

У 1888 р. було створено Англійську, а у 1890 р. – Шотландську футбольні ліги.

Завдяки англійцям футбол став улюбленою грою і в інших країнах Європи. Під час стоянок кораблів у портах англійські матроси організували матчі між членами команд, до складів яких залучалась місцева молодь.

Французькі студенти, що навчалися в Англії, в 1872 р., у портовому місті Гавр створили першу футбольну команду, а «Перший футбольний клуб» у Парижі з'явився в 1879 р. Англійці, що навчалися в Швейцарії організували там футбольні команди. Так, у 1879 р. у Женеві заявив про себе футбольний клуб «Сент Гал», а в 1886 р. у Цюріху – «Грасхоперс». У 1875 р. виник «Швейцарський футбольний союз». Згодом футбольні клуби було утворено також і в інших країнах Європи, зокрема в Данії, Голландії, Бельгії, Німеччині, Австрії та Угорщині.

Швидкий і динамічний розвиток футболу, що спостерігався в Європі на початку ХХ ст. спонукав до створення міжнародної організації. В 1904 р. у Парижі відбулася конференція за участю таких країн, як Бельгія, Данія, Франція, Голландія, Іспанія, Швейцарія та Швеція, де і було засновано Міжнародну федерацію футбольних асоціацій (ФІФА) – (Federation International Football Association).

Першим головою ФІФА було обрано француза Р. Грена. До речі, англійці спочатку ігнорували ФІФА, а через рік, переконавшись у її швидкому організаційному зростанні, стали її членами.

Ще одна важлива подія в історії розвитку футболу на Британських островах сталася в 1882 році, коли відбулось об'єднання чотирьох самостійних союзів: Англії, Шотландії, Уельсу та Ірландії. Були прийняті єдині правила й затверджена Міжнародна рада, яка мала компетенцію здійснювати ті чи інші зміни у футбольних правилах. В 1880-1881 роках на футбольному полі вперше з'явився суддя. Його обов'язком було забезпечення проведення гри відповідно до встановлених правил. А з 1891 року суддя почав виходити на поле з двома помічниками. В тому ж році на воротах вперше з'являється сітка і запроваджується пенальті – штрафний удар з 11 метрів. У 1939 році футболки гравців починають позначати номерами.

У 80-ті рр. 19 ст. гра в футбол розповсюджується по країнах континентальної Європи. В 1875 році вона приходиться до Голландії, дещо пізніше – до Данії, яка в європейському футболі незабаром посяде провідну позицію, що триватиме до першої світової війни. Роблячи впевнені кроки континентом, футбол завойовує популярність та серця вболівальників у Швейцарії, Чехії, Австрії.

1.1. Історія виникнення та розвитку футболу в Україні

Витоки цієї гри на території України сягають кінця XIX сторіччя. Од- ними з перших гравців у футбол на теренах теперішньої України були англійські моряки в одеському порту, які створили і найперші команди (**ОБАК** – «Одеський британський атлетичний клуб» створений у 1878 р.), що склалися лише з англійців. У 1884 році в Одесі було збудоване перше футбольне поле, гру «*foot-ball*» іноземці намагались популяризувати серед місцевого населення. Паралельно гра проникла до Захід- ної України, де діяли осередки міжнародного спортивного товариства «Сокіл». Перші правила футбольної гри надруковано у монографії «*Гім- настичні ігри шкільної молоді*», яку видав у 1891 році Едмунд Ценар – професор учительської семінарії у Львові. Федерація футболу України за матеріалами, наданими львівськими істориками спорту, постановила вважати гру, яка відбулася **14 липня 1894 року** у Львові, першим доку- ментально зафіксованим футбольним матчем на території України.

За даними обсерваторії Львівської політехніки 14 липня 1894 року денна температура становила +24°C. У ті дні у Львові тривала Загаль- на крайова виставка, протягом якої відбувалися різноманітні конфе- ренції інженерів, літературознавців, гостям міста продемонстрували нову трамвайну лінію, що вела до Стрийського парку тощо. У рамках виставки на полі, що знаходилося у Стрийському парку, відбулася гра між командами, що представляли спортивно-гімнастичне товариство «Сокіл» – Львів проти Кракова. Матч розпочався 14 липня 1894 року о 17:00 год. Львів'яни грали у білих футболках та сірих гімнастичних штанцях, а гості – у білих футболках та синіх штанцях. Поединок судив професор К. Виробек з Кракова. На стадіоні місткістю 10 000 глядачів зібралося близько 3 000 людей. Гра тривала 7 хвилин – до першого за- битого гола. Цей м'яч провів другокурсник учительської гімназії Воло- димир Хомицький, який грав лівого півзахисника на футбольному боці поля. Тактики й стратегії у діях футболістів майже не спостерігалось – головним їхнім завданням було проштовхнути м'яч повз воротаря у ворота. Сійками воріт служили два прапорці, увіткнуті у землю.

1900-1914

У 1900-х роках у багатьох містах України виникають перші фут- больні клуби, ініціаторами створення яких були, переважно, молодь,

студенти вищих шкіл. У багатьох містах першими гравцями були робітники та моряки з країн Європи.

«Сокільський рух», започаткований чехами у середині XIX сторіччя був причетний до розвитку гри у Києві. Перша команда – «Південь» (1902) складалася переважно із чехів. Згодом її було перейменовано на «Сокіл». Одним з осередків київського футбольного руху Києва був Політехнічний інститут, студенти якого створили команду «Політехніки» (1906). У 1911 році шість київських клубів організували першу міську лігу: «Любителі спорту», Спортивно-Гімнастичний Кружок при Київському Політехнічному інституті, Кружок «Славія», Кружок «Спорт», Польське Гімнастичне Товариство та Кружок «Фенікс». Виграли турнір «Політехніки». У Львові студенти першої реальної школи утворили ФК «Слава», що згодом став осередком клубу «Чарні» (pl:Czarni) (1903). Власну спортивну команду зробила четверта гімназія – КГС (Клуб Гімнастично-Спортовий, 1904), через три роки її було перейменовано на «Поґонь» – у міжвоєнний період вона була одним із флагманів польського футболу. Учні третьої та шостої гімназій створили команду «Лехія» (1905). У 1905 році вперше проведено чемпіонат міста де перемогу здобула команда «Чарні». У першій одеській лізі, створеній у 1911, брали участь ОБАК (Одеський британський атлетичний клуб), ОКФ (Одеський кружок футболу), Шереметьєвці, «Спортинг-Клуб», «Вега», «Індо», «Турн-Ферайн» (команда німецького спортивного товариства) та «Флорида».

1919-1939 (УРСР)

Осередками футбольного життя радянської частини України залишалися великі міста: Київ, Одеса, Дніпропетровськ, Сталіно. Найкращі команди грали у Харкові – на той час це була столиця УРСР. Всі 7 першостей УРСР з 1921 по 1931 рр. вигравали саме харків'яни. Коли у СРСР вирішили організувати перший чемпіонат країни для колективів міст та республік, команда Харкова – «Штурм», стала переможцем зональних змагань в Україні. У московському плей-оф, «Штурм» у півфіналі розгромив збірну Закавказької РСР – 4:0, а у фіналі несподівано переиграв команду Ленінграду – 2:1. Серед найкращих гравців 1920-х та 30-х рр. з першої столиці УРСР були футболісти збірної СРСР: Микола Кротов, Іван Привалов, Микола та Костянтин Фоміні та Олександр Бабкін. У 1927 році засновано команду «Динамо» (Київ). Саме «Динамо» була єдина українська команда у найвищій лізі першого чемпіонату

СРСР у 1936 році, де вона посіла друге місце – її найвищий довоєнний показник. Одними з найкращих футболістів країни були воротар Антон Ідзковський, захисник Костянтин Фомін, нападники Костянтин Щегоцький і Віктор Шиловський.

1919-1939 (українські землі поза УРСР)

У багатонаціональному Львові було кілька сильних команд, кож- на з яких мала специфічну назву. Польські назви носили два найпо- тужніші клуби міста – «*Погонь*» і «*Чарні*», які регулярно виступали у найвищій лізі. Сильною командою була і «*Гасмонейя*», де грали євреї. Іншими провідними командами міста були «*Лехія*» і футбольна дружи- на спортивного товариства «*Україна*». «*Погонь*» брала участь у всіх 13-ти довоєнних турнірах вищої ліги, «*Чарні*» – у сіми, «*Гасмонейя*» – двох і «*Лехія*» – одному. Всі галицькі команди виступали у чемпіонаті Львівської та Станіславської окружної ліги, переможець якої виходив до найвищої ліги. Серед нельвівських дружин варто згадати колекти- ви: «*Ревера*» (Станіславів), «*Юнак*» (Дрогобич) та «*Погонь*» (Стрий). «*Погонь*» 4 рази ставала чемпіоном Польщі (1922, 1923, 1925, 1926 рр.). До національної команди Польщі викликали Спиридона Альбан- ського, Яна Васевича, Юзефа Ґарбєня, Мечислава Батша, але най- більшими «зірками» були Михайло (Міхал) Матіас і нападник Вацлав Кухар. Тренував львівський клуб австрійський спеціаліст Карл Фішер. У першому (та єдиному довоєнному) Кубку Польщі львівська «*Спар- та*» дісталася до фіналу, де програла краківській «*Віслі*» (0:2). Після вторгнення радянських військ у Польщу у вересні 1939 р. усі клуби ліквідували, створивши натомість нові з «пролетарськими» назвами: «*Динамо*», «*Спартак*» та ін. Найсильніші команди Волині: *ВКС* (Війсь- ковий Клуб Спортивний) (Рівне), «*Гасмонейя*» (Рівне) та «*Сокіл*» (Рів- не), *ПКС* та *ВКС* (Луцьк), *ВКС* (Ковель) у 1922-27 рр. грали у Люблін- ській окружній лізі, а з 1929 р. – у Волинській окружній лізі, проте на загально польському рівні значних успіхів вони не досягали. Центром закарпатського футболу був Ужгород. Найпопулярнішою командою краю став *Спортивний Клуб «Русь»*, створений у 1925. Ця команда була неодноразовим переможцем першості Закарпат- тя, у 1929-1934 роках. СК «Русь» вигравав чемпіонати Словаччини у 1933 та 1936 роках і був одним з найвідоміших клубів країни. Коман- да однією з перших у світі почала літати на виїзні ігри на літаку, за що

отримала назву «літаюча команда вчителів». Найвідомішими закарпатськими гравцями міжвоєнного періоду були воротар Олекса Бокшай і нападник Ґеза Калочаї. Олекса Бокшай, який у 1937 перейшов з «Русі» до празької «Спарти» став наступником легендарного голкіпера Франтішека Планічки і, окрім багатьох чемпіонських титулів у внутрішній першості, виграв Кубок Мітропи. Уродженець Берегового Ґеза Калочаї грав у «Спарті» у 1932-1937 рр., був володарем Кубка Мітропи і виступав за збірні Чехословаччини та Угорщини.

1940-1961

Німецька окупація не заважала проводити футбольні матчі на заході України. Зокрема у 1942 році була організована суто українська ліга, що об'єднувала клуби усєї Галичини. У 1942, 1943 і 1944 рр. чемпіонами ставали відповідно «Україна» (Львів), «Скала» (Стрий) і «Ватра» (Дрогобич). В Києві влітку 1942 року провели турнір, де виступали угорські, німецькі та румунські військові частини й дві українські команди – «Рух» і «Старт» (або ж по-іншому «Хлібзавод», бо там працювало більшість гравців колективу). Найвідомішими іграми стали дві зустрічі між командами «Старту» та «Флякельф», перша з яких закінчилась перемогою українців 5:1, після чого через 3 дні – 9 серпня 1942 року і було проведено матч-реванш і «Старт» вдруге переміг німців з рахунком 5:3. Після цієї зустрічі гравців команди «Старт» були арештовані та розстріляні, а гра згодом отримала назву «Матч смерті».

Характерною особливістю перших післявоєнних та 50-х років в українському футболі став прихід у найсильніші клуби великої кількості талановитих спортсменів із Закарпаття, серед яких: Ернест Юст, Дезидерій Товт, Михайло Коман, Василь Турянчик, Йозеф Сабо, Ференц Медвідь, Йозеф Беца. У 1930-х роках у вищій лізі СРСР регулярно грали лише команда «Динамо» (Київ). Команда «Стахановець» із Сталіно (зараз – «Шахтар») провів у еліті сезони 1938-1941 рр. і повоєнні 1949-1952 рр. Починаючи з 1955-го року клуб став постійним учасником найвищого дивізіону. Періодично у «вишці» з'являлися харківські команди «Локомотив» (1949, 1950, 1953 та 1954) і «Авангард» (1960-1963). До «сборної» футболістів «Динамо» чи «Стахановця» майже не запрошували. Першим гравцем українського клубу, який грав за збірну СРСР у 1955 році став Віктор Фомін. Лише кілька поєдинків зіграли Віктор Каневський (п'ять ігор) і Олег Макаров (одна гра), а стабільним гравцем

збірної з українських футболістів став тільки півзахисник київського «Динамо» Юрій Войнов – єдиний представник українських клубів на чемпіонаті світу у 1958 році, де виступав Радянський Союз. У складі збірної він став чемпіоном Європи 1960 року. У 1954 «Динамо» вперше вибороло Кубок СРСР. З 1957 року головним футбольним функціонером у ЦК КПУ став Володимир Щербицький, з його ім'ям будуть тісно пов'язані успіхи найсильнішого в УРСР футбольного клубу «Динамо» (Київ). У 1961 році вперше у історії чемпіонатів Радянського Союзу переможцем стала не московська команда, а київське «Динамо». Того ж року Кубок здобула команда «Шахтар» (Сталіно). Український футбол ставав дедалі помітнішим на радянській арені.

1962-1975

У 1960-1963 рр. у вищій лізі вже виступала харківська футбольна команда «Авангард». На чемпіонаті світу 1962 року за збірну СРСР у нападі грав гравець київського «Динамо» Віктор Каневський. Команда «Динамо» (Київ) під керівництвом Віктора Маслова у 1966-1968 роках повторила рекорд ЦСКА (Москва) перемігши у трьох чемпіонатах СРСР поспіль.

У 1966 році відрив киян від «срібного» призера, ростовського СКА, досяг 9 очок (на той час за перемогу давали 2 очки). Найкращим футболістом країни у 1966 році назвали півзахисника «Динамо» Андрія Бібу. На англійському чемпіонаті світу у 1966 році гравцем основного складу команди був Йозеф Сабо, а Валерій Поркуян, Віктор Серебрянников та Леонід Островський з'явилися на полі у деяких іграх. За результатами цього чемпіонату Радянський Союз дістався до півфіналу – досягнення, яке збірній вже не вдасться повторити чи перевершити.

У 1969 році Кубок СРСР вперше і востаннє здобуває команда з першої ліги – «Карпати» (Львів).

У період з 1965 по 1975 року команда «Динамо» (Київ) тільки один раз опускалася нижче від другого місця в першості СРСР (7 позиція у 1970). Підсумком тих 11 сезонів стало: 6 чемпіонств і 4 віце-чемпіонства. Коли закінчили виступи головні «зірки» московських клубів 1960-х років: Валерій Воронін, Едуард Стрельцов та Валентин Іванов з «Торпедо»; Альберт Шестерньов і Володимир Пономарьов (ЦСКА); Галімзян Хусаїнов («Спартак»); Ігор Численко та Лев Яшин «Динамо», то відсоток українських гравців у національній збірній СРСР збільшився.

Серед 14 учасників ЧЄ у 1972, де команда «Динамо» (Київ) посіла друге місце, 6 команд представляли клуби УРСР: «Динамо», «Шахтар», «Зоря» і «Карпати». Того року чемпіонат СРСР сенсаційно виграла команда «Зоря» (Ворошиловград) – вперше перемогу здобула команда не із столиці якоїсь із радянських республік, а зі звичайного обласного центру. «Динамо» було другим, а 6-е місце посів новачок вищої ліги – команда «Дніпро», де наставником працював молодий тренер, колишній нападник київського «Динамо» – Валерій Лобановський. У 1975 році «Динамо» здобуває Кубок володарів кубків і Суперкубок УЄФА. «Золотий м'яч» найкращому гравцю Європи від «Франс футболу» отримує нападник киян Олег Блохін. Блохіна визнали найкращим футболістом України у 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1980 і 1981 роках та найсильнішим гравцем СРСР у 1972, 1973 та 1974 роках. Валерія Лобановського призначають наставником збірної команди СРСР.

1976-1991

До війни в еліті радянського футболу грало тільки «Динамо» (Київ). З 50-х років до нього приєднався «Шахтар» (Донецьк). Потім у вищій лізі закріпились «Чорноморець», «Металіст» і «Дніпро». У 1974-1977 роках серед 16 учасників вищої ліги чемпіонату СРСР було 6 команд з УРСР, це становило 37,5 % всіх учасників. Це був найвищий показник за всі роки існування чемпіонату. Більший відсоток буде лише у першості 1990, коли від участі у змаганнях відмовляться клуби Прибалтики та Грузії.

«Динамо» (Київ) ставало чемпіоном у 1977, 1980, 1981, 1985, 1986, 1990 роках. У 1979 році віце-чемпіоном країни стає донецький «Шахтар», а найкращим бомбардиром та гравцем року визнають нападника Віталія Старухіна. Після стабільних успіхів київських «динамівців» Валерія Лобановського знову призначають тренером національної збірної СРСР (1982-1983 та 1986-1990 рр.).

На початку 1980-х у Дніпропетровську зібрався колектив футболістів, який почав боротьбу за медалі в радянських першостях – Сергій Краковський, Микола Павлов, Геннадій Литовченко, Олег Таран та Олег Протасов. «Дніпро», під керівництвом Володимира Ємця, виграв першість Союзу у 1983 році і у 1988 році під керівництвом Євгена Кучеревського.

У **1984** році найкращим футболістом країни назвали Геннадія Литовченка, у **1987** – Олега Протасова.

У 1985 році Олег Протасов встановлює рекорд результативності – 35 голів за сезон, за що отримує «Срібну бутсу». Цей результат (35 голів за сезон) став найкращим у всіх першостях СРСР. Олег Блохін входить у лідери за кількістю матчів та забитих голів, граючи як за команду «Динамо» так і за збірну СРСР.

У 1986 році київське «Динамо» виграло Кубок володарів кубків, а на чемпіонаті світу у Мексиці, цього ж року, у складі команди СРСР було 12 гравців з команди «Динамо» та 3 з команди «Дніпро». *«Франс футбол»* визнав Ігоря Беланова найкращим гравцем Європи 1986р.

Склад київського «Динамо» зразку 1985-1988 років з повним правом можна вважати «золотим» складом як самої команди, так і збірної СРСР. Його становили Віктор Чанов, Сергій Балтача, Володимир Безсонов, Анатолій Дем'яненко, Олег Кузнецов, Андрій Баль, Олексій Михайличенко, Василь Рац, Іван Яремчук, Павло Яковенко, Олександр Заваров, Ігор Беланов, Олег Блохін, Вадим Євтушенко. Київських «динамівців» – підопічних Валерія Лобановського, називають найкращими футболістами СРСР: Анатолія Дем'яненка (1985), Олександра Заварова (1986), Олексія Михайличенка (1988). На чемпіонаті Європи у ФРН 1988 року у складі збірної СРСР вже було 11 гравців з команди «Динамо» та один з команди «Дніпро».

3 1991 р. – роки незалежності України.

У 1991 році створено Федерацію футболу України. Першим президентом ФФУ став Віктор Банніков. Наступного року організація стала членом ФІФА та УЄФА, але жеребкування відбору до чемпіонату світу 1994 відбулось перед цим. Новостворені пострадянські федерації футболу (окрім російської) до початку кваліфікацій до чемпіонату Європи у 1996р. грали тільки у товариських зустрічах. Чимало гравців провело кілька напівофіційних ігор за Україну, але в подальшому виступали за Росію (наприклад, Олег Саленко – найкращий бомбардир чемпіонату Світу 1994, Юрій Нікіфоров, Ілля Цимбалар). Чимало сильних гравців виїхали за кордон і колишня радянська система підготовки юних гравців практично перестала існувати.

Першим чемпіоном України стала сімферопольська «Таврія», яка перемогла у вирішальній грі «Динамо» (Київ). Всі наступні чемпіонати (аж до 2002 р.) вигравали кияни.

У 1996 році Чемпіоном і володарем Кубка України стала команда «Динамо» (Київ), до якої, після кількох років праці на Близькому Сході, повернувся Валерій Лобановський. Він зумів зробити ряд футболістів зірками світового класу, які невдовзі перейшли грати до закордонних клубів (Андрій Шевченко, Олег Лужний, Каха Каладзе, Сергій Ребров).

У 1997 році Збірна України зайняла друге місце у відбірковій групі чемпіонату світу, пропустивши вперед чемпіонів Європи Німеччину й обійшовши Португалію. Однак у стикових матчах програла Хорватії (0:2 і 1:1) значною мірою через україноцентричне суддівство. Чемпіоном України стало «Динамо», володарем Кубка – «Шахтар». Восени «Динамо» вдало виступило в Лізі Чемпіонів, обігравши «Барселону», «ПСВ» і «Ньюкасл», вийшло у чвертьфінал.

У 1998 році «Динамо» (Київ) в Лізі Чемпіонів, обіграла лондонський «Арсенал».

У 1999 році збірна України зайняла друге місце у відбірковому турнірі чемпіонату Європи, пропустивши вперед чемпіонів світу – Францію й обійшовши Росію. Однак у плей-офф вона знезацька програла Словенії (1:2 і 1:1). «Динамо» (Київ) стало чемпіоном і володарем Кубка України, і втретє у своїй історії, півфіналістом Ліги Чемпіонів, обігравши у чвертьфіналі минулого переможця Ліги Чемпіонів – мадридський «Реал».

У 2000 році команда «Динамо» (Київ) втретє поспіль виграє чемпіонат і Кубок, і дійшовши до другого групового турніру Ліги Чемпіонів, у якому виборола 10 очок з 12, ледь не обійшла майбутнього переможця – «Реал» (Мадрид). Уперше відразу два представники з України брали участь у Лізі Чемпіонів – «Динамо» (Київ) та «Шахтар» (Донецьк). Збірна України у відбіркових іграх чемпіонату світу почала з поразки від поляків вдома, але потім одержала дві перемоги на виїзді над командами Норвегії та Вірменії.

У 2001 році уперше за останні 8 років у чемпіонаті України була конкуренція в боротьбі за перше місце. Команда «Динамо» (Київ) в останній момент на одне очко обійшла команду «Шахтар». Восени «Динамо» знову брало участь у Лізі Чемпіонів. Збірна України зайняла друге місце у відбірковій групі чемпіонату світу і втретє поспіль виступала в іграх плей-офф, знову програвши – цього разу Німеччині (1:1 і 1:4).

Збірна України у 1997-2001 роках тричі поспіль не потрапляла на міжнародні чемпіонати через поразки у вирішальному плей-офф.

У 2002 році помер великий тренер Валерій Лобановський. Чемпіоном України вперше став донецький «Шахтар», обігравши у вирішальному матчі на своєму полі, в передостанньому турі, свого конкурента – київське «Динамо». «Шахтар» виграв і Кубок країни, також обігравши у фіналі київське «Динамо».

У 2003 році київське «Динамо» повернуло собі звання чемпіона України. Кияни виграли і Кубок країни, у фіналі обігравши «Шахтар». Збірна України, незважаючи на непогані матчі з іспанцями та з майбутніми чемпіонами континенту греками, втративши масу очок з аутсайдерами, провалила відбірковий турнір, посівши лише 3-тє місце в групі.

У 2004 році український легіонер «Мілана» (Італія) Андрій Шевченко отримав приз – «Золотий м'яч», як найкращий футболіст Європи.

Набуває потужності клубний футбол. Мільярдер Рінат Ахметов, прийшовши на пост президента «Шахтаря» (Донецьк), завдяки вдалим капіталовкладенням зробив донецьку команду рівним суперником для київського «Динамо».

В Лізі Чемпіонів вдруге в історії взяли участь два українських клуби – «Динамо (Київ)» та «Шахтар» (Донецьк). Обоє учасники зайняли 3-і місця і перейшли в Кубок УЄФА. Збірна України відмінно почала відбірковий турнір чемпіонату світу, зігравши внічию в Данії і розгромивши у гостях третього призера минулого Мундіалю – Туреччину.

У сезоні 2005/2006 року – збірна України пройшла відбірковий турнір чемпіонату світу і вийшла на перше місце, залишивши позаду Туреччину, Грецію і Данію. Київське «Динамо» прогало в другому кваліфікаційному раунді Ліги Чемпіонів швейцарському «Туну» і не потрапило в груповий раунд ліги чемпіонів. У 2006 році збірна України бере участь у фінальному турнірі чемпіонату світу. Вийшовши з групи наша збірна здолала в 1/8 Швейцарію по пенальті 3:0. А у чвертьфіналі програла Італії з рахунком 3:0. За підсумками 2006 року Олег Блохін потрапив до списку 10 найкращих тренерів світу.

У груповому турнірі Ліги Чемпіонів брали участь два клуби – донецький «Шахтар», який посів 3-тє місце і перейшов у Кубок УЄФА, і київське «Динамо», яке виявилось на останньому, 4-му місці у своїй групі. Чемпіоном України другий рік поспіль став донецький «Шахтар».

2007 рік – київське «Динамо» стало чемпіоном України. Також кияни виграли Кубок країни. В Лізі чемпіонів у своїх групах «Динамо» та «Шахтар» посіли останні місця, не потрапивши навіть до Кубку УЄФА.

Збірна України провалила відбір на Євро-2008, пропустивши вперед команди з Італії, Франції, Шотландії та посівши 4-е місце в групі. У сезоні 2008/09 українські клуби встановили власний історичний рекорд за набраними очками у таблиці коефіцієнтів УЄФА, увійшовши до першої п'ятірки Європи.

Важливою подією для українців в цьому році стало те, що Україна разом із Польщею виграли тендер на проведення чемпіонату Європи у 2012 році.

Чемпіонат Європи з футболу 2012 року (пол. Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej 2012; офіційно **УЄФА Євро 2012; UEFA EURO 2012 Poland-Ukraine**) – 14-й чемпіонат Європи.

Чемпіонат Європи з футболу 2012 став першим подібним турніром, проведеним в країнах Східної Європи. Фінальні зустрічі Чемпіонату відбулися в Україні та Польщі з 8 червня по 1 липня 2012 року.

За рішенням Виконкому УЄФА в Україні турнір приймали чотири міста: Київ, Донецьк, Львів і Харків. У Польщі турнір приймали також чотири міста: Варшава, Познань, Гданськ і Вроцлав.

Відкриття чемпіонату відбулося 8 червня на Національному стадіоні у Варшаві, де в першому матчі зіграли збірні Польщі та Греції. Фінальний матч пройшов 1 липня на НСК «Олімпійському» в Києві.

Логотип УЄФА Євро 2012 відображає безперервність розвитку та розквіту європейського чемпіонату, а також усього континентального футболу. Складовими елементами дизайну логотипу є додаванні гілок

до стебла квітки або дерева, що символізує УЄФА. М'яч – куль футболу, посідає головну позицію. Барвисті квіти уособлюють красу та зростання обох країн-господарів, які «відкривають себе світові, як квіти навесні». Стебла, гілки та квіти дозволяють без будь-яких обмежень додавати до зображення логотипа основні елементи турніру – зокрема, приймаючі міста, стадіони, прапори країн-учасниць і почесний трофей.

Гасло чемпіонату – «Творимо історію разом» (пол. Razem tworzymy przyszłość) було презентоване разом з логотипом 14 грудня 2009 року у Києві.

Рис. 1. Логотип Чемпіонату Європи з футболу 2012 року
UEFA EURO 2012
POLAND-UKRAINE

було презентоване разом з логотипом 14 грудня 2009 року у Києві.

Талісмани чемпіонату були презентовані 16 листопада 2010 року у Варшаві: ними стали брати-близнюки Славек і Славко. Одяг кожного з персонажів представлений у національних кольорах – червоно-білий (Польща) і синьо-жовтий (Україна), навіть волосся талісманів має національне забарвлення. Український талісман має характерну українську національну символіку: вишиванку і пояс. А також кожен талісман має свій номер: польський талісман – 20, а український – 12, що складають разом 2012 рік.

Рис. 2. Талісмани чемпіонату Європи з футболу 2012 року

Офіційний м'яч чемпіонату Європи з футболу 2012 – **Adidas Tango 12**, був представлений під час жеребкування фінальної стадії. Він став 11-м офіційним м'ячем для чемпіонатів Європи від компанії Adidas.

Музика. Офіційною піснею чемпіонату стала «Endless Summer» (укр. «Нескінченне літо») у виконанні німецької співачки Осеана. Також на турнірі використовувалась «Seven Nation Army» (укр. «Армія семи націй») – пісня гурту The White Stripes, яка звучала на стадіонах після кожного забитого голу.

Підсумки чемпіонату Європи з футболу 2012 року. У турнірі взяли участь 16 збірних команд країн Європи. Польща та Україна кваліфікувалися до фінальної частини чемпіонату автоматично на правах господарів турніру. Ще 14 команд здобули право виступати у фінальній частині в кваліфікаційному раунді, що відбувався з 11 серпня

2010 до 15 листопада 2011 р. Для

Рис. 3. Офіційний м'яч чемпіонату Європи з футболу 2012 року

збірної України домашнє Євро-2012 стало першим в її історії.

Головними фаворитами Євро-2012 вважалися команда Іспанії – чинні чемпіони світу та Європи і команда Німеччини.

Деякі команди досить яскраво показали себе на Євро-2012. Зокрема, збірна Португалії. Португальці, на чолі з К. Роналду, легко і невимушено вийшли з «групи смерті», перемігши голандців, обіграли Чехію, грали краще іспанців у півфіналі, але пройти далі все ж не зуміли. Кріштіану Роналду, разом з Андреа Пірло, визнали кращим гравцем турніру.

У той же час гра деяких команд виявилася дещо невдалою. Жодного очка не набрали фіналісти останнього чемпіонату світу – голандці. Вийшли до чвертьфіналу, але програли його англійцям і французам. Збірна Росії не зуміла вийти з групи чемпіонату.

У груповій стадії Євро-2012 збірна України, під керівництвом Олега Блохіна, грала з Швецією, Францією та Англією, посіла третє місце з однією перемогою та двома поразками і завершила виступ на чемпіонаті Європи. В цих іграх Андрій Шевченко відзначився дублем у ворота збірної Швеції.

Кубок Анрі Делоне вдруге поспіль дістався збірній Іспанії, яка у фіналі перемогла Італію з рахунком 4:0.

Євро-2012 стало особливим розділом в історії турніру, що розпочалась у 1960 році. Безсумнівно, Україна та Польща назавжди ввійдуть в історію гри, адже, вперше фінальний турнір континентальної першості проходив на теренах центральної та східної Європи. Усі організатори, приймаючі міста, гравці та вболівальники Євро-2012 власноруч написали нову сторінку в літописі європейського футболу.

Висновки

Найбільшими досягненнями українського футболу за роки незалежності є, насамперед, вихід київського «Динамо» до півфіналу Ліги чемпіонів УЄФА у сезоні 1998/99, друге місце збірної U21 на чемпіонаті Європи 2006 серед молодіжних команд, перемога команди U19 на Євро 2009, що проводилось в Донецьку та Маріуполі, участь національної збірної України у чемпіонаті світу 2006, де українці дійшли до 1/4 фіналу, здобуття разом з Польщею права на проведення Євро-2012 і Кубок УЄФА 2009, який виборола команда «Шахтар» (Донецьк).

Навчально-методичне видання

Василь Миколайович Василюк

ОСНОВИ ФУТБОЛУ

Навчально-методичний посібник

Редагування *Ярмощук Олени Олександрівни*
Комп'ютерний набір *Бех Оксани Богданівни*

Василь Миколайович Василюк.

В 19 Основи футболу. Навчально-методичний посібник, – Рівне:
РДГУ, 2014. – 264 с.

У навчально-методичному посібнику подано історичні відомості про витоки та етапи розвитку футболу з використанням новітніх, науково-практичних досягнень, викладено основи техніки і тактики гри у футбол та методику навчання.

Адресовано студентам вищих навчальних закладів, викладачам фізичної культури та тренерам.

Підписано до друку 24.10.2013.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Arial.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 16,5. Наклад 300. Зам. 64. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.

Видавець О. Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
вул. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;
0362-24-45-09; 068-025-067-4;
olegzen@ukr.net

Віддруковано: ФОП Колодяжний Р. М. Свідоцтво: серія В03 №329286 від 11.02.2008 р.
35350 Рівненська обл., Рівненський р-н, смт Квасилів, вул. Молодіжна, 1/14. Тел.:
(0362) 22-40-12; (066) 185-39-18